

2 Ankomster til Tahiti

Skibe fra især England og Frankrig, men også Spanien og Rusland ankommer i sidste del af 1700-tallet på skift til Tahiti og til andre af de øer i Stillehavet, som denne bog handler om: Marquesasøerne, Tuamutosatollerne. Ligesom ved opdagelsen af Amerika er skibene allerede så tungt lastet med fortællinger, tekster og forestillinger, at man kan tale om, at stedet er opfundet, før det er opdaget.¹⁰ Beskrivelserne repræsenterer ikke blot den anden verden, de møder, som adskilt fra den verden, de kommer fra, selvom der naturligvis lægges vægt på det nye og ekstraordinære ved opdagelserne. Forestillinger om rigdom, antipodiske mærkværdigheder og utopiske samfund præger forventningshorisonten sammen med medbragte bøger om tidligere især hollandske og portugisiske Stillehavssejladser og deres ofte tvivlsomme og hemmelighedsfulde efterretninger. Mødet formes både af, hvad der findes, og hvad den rejsende allerede inden ankomsten har opfundet, og teksterne er tydeligt præget af denne dobbeltrettede fortolkningsproces, som også omfatter den rejsende, hans selvfølelse og autoritet. Hvad han ser og måden, han fortæller det på, er også under aktiv indflydelse af øboerne. De optræder på stranden med improviserede fortolkningsudspil over for det fremmede, som igen kalder på improvisationer fra de opdagelsesrejsendes side i en gensidig forhandlingsproces. Herunder opnås en lang række vigtige delmål som fred, udveksling af varer og prestige, men uden at der nødvendigvis etableres en sikker forståelse af, hvad der er foregået.

Ved siden af en rumlig kompleksitet, indeholdt i mødets sammenføring af forskellige verdner, indeholder fortællingerne også en tidlig kompleksitet, da deres forsøg på at forstå begivenhedernes betydning typisk sker i en vekslen mellem en tidlig nærhed, mens begivenhederne udvikler sig, og en tidlig afstand, der hviler på dagbogens eller den redigerede rejsebeskrivelses tilbageblik. Og endelig stod den enkelte fortælling naturligvis aldrig alene, men indgik i et kor af andre. Bougainvilles officielle beretning er en anden fortælling end den dagbog, han førte undervejs, og den adskiller sig samtidig fra de beretninger og breve, som hans officerer udgav eller lod sive til offentligheden uden om den klausul, der gav hjemmel til at indsamle alle rejsedagbøger inden hjemkomsten til Frankrig med henblik på at sikre, at kun én redigeret og autoriseret version blev udgivet. Anekdoter, dagbøger, rejseberetninger og traktater, som de forskellige deltagere knytter til i princippet samme begivenhed, er samtidig viklet sammen med sekundære fortællinger i form af kommentarer og tilføjel-

ser, satirer og pamfletter. Bestræbelsen i det følgende, hvor jeg præsenterer en række af disse fortællinger, er dog ikke at rekonstruere én sandhed om mødet ved at sammenholde flere fortællinger, men at give plads både til de enkelte stemmer og de tværgående mønstre i materialet, der dannes, når vi bevæger os fra den personlige beretnings anekdotiske og informationsrige niveau til fortællingernes mere principielle modeller for natur, viden og samfund – det, som Stephen Greenblatt i *Marvellous Possessions* (1991) kalder for bevægelsen fra ”små historier” til ”stor fortælling”.¹¹

Robertsons *Journal of the Dolphin's 2d Voyage*.

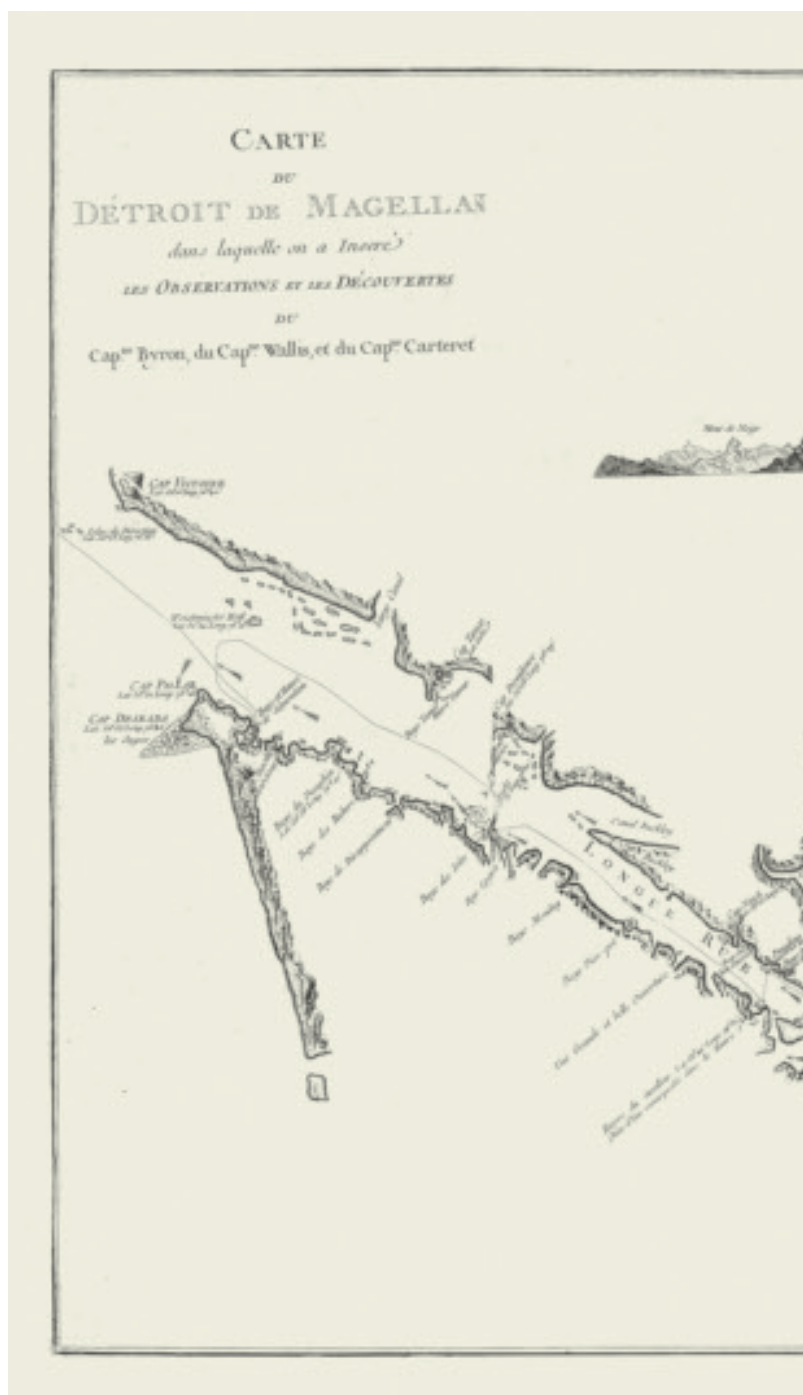
Det mærkværdige

Samuel Wallis er som kaptajn og øverste officer på *the Dolphin* krediteret for den første europæiske opdagelse af Tahiti. Om ekspeditionen fra juni 1766 til august 1767 er det kaptajnens dagbog, der er udgangspunkt for den officielle beretning, som bliver omskrevet, kompileret og offentliggjort sammen med John Byrons tidligere og James Cooks senere verdensomsejling. Men Wallis var under det meste af rejsen syg af skørbug, opholdt sig det meste af tiden udmattet i sin kahyt og overlod kommandoen til sine næstkommanderende, William Clarke, som imidlertid også var syg det meste af tiden, og Tobias Furneaux. I praksis var det imidlertid førstestyrmanden, George Robertson, der udførte mange af ekspeditionens opgaver, og som også skrev den fyldigste beretning om rejsen og om Tahiti. Robertsons dagbog blev imidlertid først udgivet i 1948 og kan i den forstand repræsentere en af de mange stemmer, som ikke blev hørt i sin samtid, men hvis ”små historier” netop rummer en viden, der fortrænges i de officielle beretninger. Mit fokus vil være på to dele af Robertsons beretning, dels beskrivelsen af kysten langs Patagonien og sejladsen gennem Magellanstrædet, der er eksemplarisk for den karakter af rite de passage, som rundingen af Sydamerika har i alle verdensomsejlinger, dels naturligvis opdagelsen af Tahiti, antitesen til de rædsler, som besætningen skal igennem, inden den når frem til Stillehavet og mildere vinde. Denne struktur er væsentlig, da den viser et genkommende mønster, som disponerer dels grundlæggende forestillinger om Stillehavet, bl.a. sammenfattet i Magellans navngivning af oceanet, dels om Stillehavsøen som idealtypisk samfund og natur.

George Robertsons fortælling er en dag for dag-beretning om vind og vejr, men også med forsøgsvis antropologiske overvejelser, der har samme praktiske præg som de små ekspeditioner, han foretager i en mindre båd for at sondere de mange små fjorde og kanaler i Magellanstrædet og indsamle et stort lager af vild selleri og andre grøntsager til bekæmpelse af skørbug. Han kender

”Kort over Magellanstrædet”. Fra S. Wallis, J. Cook, J. Hawkesworth, P. Carteret, J. Byron & J. Banks *Relation des voyages entrepris par ordre de Sa Majesté Britannique actuellement regnante*, en fornemt udstyret fransk udgave fra 1774 af Hawkesworths kompilerede beskrivelser af de første store britiske Stillehavsekspeditioner. På vejen fra Europa til Stillehavsøerne skal ekspeditionerne gennem Magellanstrædet, der skiller Sydamerikas sydspids, Patagonien, fra Ildlandet, Tierra del Fuego. Farvandet er uhyre vanskeligt og strabadserende at navigere i. Når man er igennem til Det Store Ocean på den anden side, stilner det hårde vejr typisk af, og man er da både fysisk og retorisk i *Stillehavet*.

sine forgængere og noterer f.eks. den 14. december 1766, at det var her ved Galagusfloden, at Magellan første gang observerede de patagoniske kæmper, som da også i selskab med deres lamaer indfinder sig ridende på heste langs kysten den følgende dag. Patagonierne følger med skibet langs kysten, indtil de står af og råber og vifter med deres frakker – på nøjagtig samme sted, som da Byron mødtes med dem og rapporterede om deres gigantiske størrelse.

Gennem hele natten fortsætter patagonierne med deres råben, som besætningen på *the Dolphin* på grund af de ”mærkelige historier” om deres størrelse antager må være ligesom tyrebrøl eller løvebrøl. Næste dag går kaptajn Wallis i land og udveksler gaver og modtager til gengæld nogle af deres ”kuriositeter”,

f.eks. de stenslynger, hvormed de med imponerende træfsikkerhed nedlægger deres jagtbytte. Eftersom man i Europa har hørt så meget om dette folks størrelse, har Wallis medtaget et målebånd, men opmålingen giver ikke anledning til for Robertson at afgøre det kontroversielle spørgsmål. De eksemplarer, som de måler her, er velbyggede, pænt store og stærke, men ikke monstrøs gigantiske, hvilket dog ikke udelukker, at andre patagoniere kan være det. Wallis inviterer fem af disse folk ombord på skibet, hvor dette første positive indtryk blev bekræftet.

Patagonierne viste stor glæde over alting, mens de syngende hilste på besætningen og George Robertson, som var blevet på skibet under kaptajnens

landgang. De får kiks, cigarer og vin, og en gammel mand, som synes særligt interesseret i englændernes tøj, får bukser og strømper og sat en hat på sit hoved. Én af patagonierne skiller sig imidlertid ud ved at være yngre og smukkere, med finere træk end de øvrige. Robertson anser sammen med andre besætningsmedlemmer ham for at være en kvinde, men ”da hun viste os hans bryster og brystvorter, som var meget små for en af hendes størrelse og alder, blev vi delt i opfattelsen af spørgsmålet...” Robertson ser nærmere på hendes/hans kappe og ser, at den er meget finere syet end de andres. ”Hun bemærkede min nysgerrighed og åbnede den ene side af hendes kappe for at give mig et kig, men skjulte omhyggeligt det, som ville have afgjort vores diskussion.”¹²

Patagonierne får demonstreret skibets kanoner, men ingen viser større nysgerrighed, bortset fra den gamle, for hvem alt er interessant. Efter denne ”gode underholdning”, og da de får besked om at gå i land igen, vender den gamle sig om og løfter hænder og øjne mod himlen og synger en lang prædiken, men på en så ”usammenhængende måde, at ingen af os kunne forstå et ord af hvad han sagde, (det vil sige) vi kunne ikke skelne det ene ord fra det andet” (s. 26). *The Dolphin* må videre, mens Robertson sammenfatter sine indtryk: ”Skibet gjorde signal til at jeg skulle ombord, hvilket forhindrede mig i at se halvdelen af det som var på kysten, men det jeg så forekom mig at være det tapreste folk, jeg nogensinde har set (...) Jeg har ofte hørt dette land omtalt som en øde sandørken, men jeg må bede om at man forlader den opfattelse – eftersom jeg tror at et land, der kan producere mad nok til den modigste og bedste race i menneskeheden og har græsenge for deres heste, må være et fint og frugtbart land” (s. 28).

I modsætning til de beundringsværdige patagoniere er de mennesker fra Ildlandet, som de møder de følgende dage gennem strædet, af moderat størrelse, de har ingen heste, og landet er uden Patagoniens grønne enge. Indtrykket forstærkes, jo længere ind i strædet de kommer. Landskabet har det mest skrækkelige udseende, Robertson nogensinde har set, indbefattet de værste steder i Norge og Sverige, som er hundrede gange behageligere end dette, hvor de nøgne klippetoppe forsvinder op over skyerne ”i de mest romantiske skikkelser, man kan forestille sig” (s. 54). Menneskene er ikke blot mindre, de stinker også forfærdeligt, og så ryster de konstant af kulde, som om de ikke har evnet at opfinde en passende beklædning til det kolde klima. Men det værste ved dem er deres mangel på nysgerrighed, som leder Robertson til at betragte dem som ”de mest elendige stakkels skabninger blandt alle menneskehedens racer, med mindre at deres uvidenhed og mangel på omtanke stiller dem tilfreds med deres tilstand, hvilket jeg er tilbøjelig til at tro, da de forlod os med lige så stor ligegyldighed, som hvis de aldrig havde set os” (s. 61).

Efterhånden tømmes landskabet helt for grøn vækst, så kun en ubevægelig

isverden uden mennesker og dyr står tilbage, og fortælleren må give op over for landskabet, som er så sørgeligt, at det kræver en pen som Miltons eller Shakespeares at beskrive det. Og dog må han fortsætte, bl.a. for at advare alle andre om at komme til dette forfærdelige sted, hvor stormene raser, og tåge og regn i månedsvis gør det umuligt at tro på, at man nogensinde slipper væk. I ødemar-ken møder de indianere, som Robertson igen karakteriserer gennem deres mest fremtrædende egenskab, nemlig deres "indifferens", de er f.eks. ligeglade med, om de spiser fisk rå eller kogt, de viser ingen taknemmelighed eller andre følelser, de er ikke nysgerrige. – Akkurat som en af officererne på *The Dolphin*, for- modentlig William Clarke, som Robertson andre steder karakteriserer som hr. Gnavpot, der ikke evner at bemærke en kuriositet, selv når den ligger lige for.

George Robertsons måde at beskrive landskab, patagoniere og ildlændere viser et typisk træk for rejsebeskrivelser i den første halvdel af 1700-tallet, som med Bougainville og få andre som undtagelser gælder for de opdagelsesrejser, der er emnet for dette kapitel. Både stil og naturbeskrivelse er rettet mod det mærkværdige og kuriøse, som var et ideal for naturvidenskabelig observation og tekstlig fremstilling fra renæssancens kuriositetskabinetter, og indtil kuri- ositeten som vidensform taber prestige og overvindes af den nye systematiske videnskab, der vinder frem fra midten af 1700-tallet. Robertson er ikke natur- forsker eller lærd, men hans markering af, at han ikke skriver som Milton og Shakespeare, er alligevel en troværdighedsmarkør og et genretegn: Rejsebeskri- velsen er formet i overensstemmelse med mærkværdighedsdiskursens fordring om realisme, nøjagtighed og lav stil eller det, som i samtiden blev kaldt for "naked natural prose". Hans beskrivelser af mennesker er helt uden overvejelser om kulturforskelle i form af f.eks. sammenligninger mellem forskellige sæt af sædvaner. De er derimod rettet mod det kuriøse, dvs. enkeltstående fænome- ner, som kalder på en nysgerrig kortlægning af det mærkværdiges nøjagtige forhold og proportioner.

Med hensyn til den patagoniske kæmpe, det paradigmatisk eksempel på renæssancens mærkværdighedskultur, forholder fortælleren sig eksklusivt til fænomenets størrelse og har kun få og summariske iagttagelser af den slags, som vi i dag vil forstå som antropologiske. Selvom man mærker en seksuel interesse, næsten en flirt, med den unge patagonier, er det igen den kuriøse be- skrivelse, der har overtaget. Det er ikke, *at* han muligvis er en hun, der er mest interessant, eller hvem hun/han er, men den hybride mellemposition, personen indtager, mellem veldefinerede køn og de enkeltstående træk, som peger i den ene eller anden retning, glat hud, men små bryster osv.

Tilsvarende er sammenligningen mellem de stolte patagoniere, menneske- hedens fineste race, og de elendige ildlændere, menneskehedens ringeste race,

”En mand fra Ildlandet” og overfor ”En kvinde fra Ildlandet”, udført af Alexander Buchan i 1769 under Cooks første verdensomsejling, mens Joseph Banks indsamler planter på den forrevne kyst. De ”patagoniske kæmper” var en fast etableret forestilling eller myte siden Byrons Stillehavs-ekspedition 1764-66, og efterfølgende opdagelsesrejsende gik i land i Patagonien med målebånd for ved selvsyn at konfrontere påstanden med videnskab. Patagonierne beskrives som muntre og nysgerrige, mens ildlænderne som typisk for periodens antropologi beskrives som patagoniernes diametrale modsætning. Ildlænderne er komplet ligeglade med europæerne, de viser ingen

ikke en kultursammenligning, men baserer sig på iagttagelser af rent ydre og mærkværdige træk og så den afgørende bestemmelse af ildlændernes indifferens og totale mangel på nysgerrighed. I en karakteristisk spejling er det altså netop evnen til at åbne sig for det fremmede og mærkværdige, der udmærker den ene race i forhold til den anden, hvor patagonierne er på niveau med europæerne, fordi de interesserer sig for det nye og anderledes ligesom Robertson, og i modsætning til William Clarke, der i den henseende ikke er meget bedre end ildlænderne. Landskabsbeskrivelserne spejler denne grundlæggende modstilling. Selvom bjergtinderne inde i strædet nok karakteriseres som ”romantisk”, så rummer de ingen skønhed eller sublim henrykkelse for fortælleren. De byder sig ikke til for kuriøse betragtninger, men er sørgeligt ufrugtbare og ensformige.

Efter det rædsomme stræde ligger Stillehavet åbent for nye opdagelser. Robertson fremhæver denne karakter af *åbning* både ved at understrege, at de nu er uden vejvisere i form af kort eller bøger, og at Wallis nu informerer alle officerer om missionens formål, nemlig at finde nyt land. Forskelle i bølgehøjde

nysgerrighed, og da evnen til at værdsætte og forstå det kuriøse blev anset for et tegn på vid og civilisation, blev ildlænderne, der overhovedet ikke er i stand til at vise følelser, rangeret ind på det absolut laveste udviklingstrin. I Stillehavsekspeditionernes rejsebeskrivelser opstilles ofte universelle antropologiske modeller, hvor der henvises til finske, sydfranske, afrikanske og amerikanske samfund som ”nationer”, hvis forskellige væsen forklares med deres forskellige klimatiske betingelser. Ildlandet står nederst i dette koordinat-system, mens Tahiti står øverst.

bliver tolket som indicier på større eller mindre landmasser, men de sejler lige forbi Påskeøen uden at opdage den, og først efter to måneder støder de på nogle atoller i Tuamutosøgruppen, til Robertsons store beklagelse dog uden at søge forfriskning og hjælp for besætningen, som nu er helt nedbrudt af skørbug og mangel på friske forsyninger.

Da de den 19. juni 1767 første gang ser det land, som viser sig at være Tahiti, er det derfor med stor lettelse og i håb om her at finde alt det, ”de mest havde ønsket sig”. Mødet på denne fjerne strand er i bogstavelig forstand skelsættende, og mens jeg her forfølger Robertsons stemme og derved opridser nogle grundlæggende træk ved fortællingernes forhandling af rum og sted, vil jeg senere vende tilbage til andre vigtige performative elementer i mødet. *The Dolphin* nærmer sig landet – det er endnu ikke klart, at der er tale om en ø – i tæt tåge, og da tågen letter, er skibet omgivet af hundredvis af kanoer og op imod 800 mænd, der taler et uforståeligt sprog, men viser forskellige tegn på venskab, bl.a. ved at fremsige taler og vifte med grene fra banantræerne, som derpå kastes i vandet. Besætningen gør tegn om, at europæerne ønsker at handle med

de indfødte, så de for knive, perler og bånd kan få de stærkt eftertragtede forsyninger af svin og høns og frugt. Da nogle af de indfødte, som kommer ombord, insisterer på at tage ting af jern med fra skibet, og de indfødte i kanoerne bliver mere nærgående, affyres med nipunds kanonen et skræmmeskud, og de ombordværende indfødte springer i vandet, en af dem når at snuppe en ”hat med guldbrokader”, som han vifter triumferende med. Lidt senere, i en anden situation, affyres kanonen igen, og de indfødte svarer igen med at kaste sten. Mens en anden og større kano atter bringer tegn på venskab, og forhandlingen om udveksling af søm og svin begynder at finde en praktisabel form, selvom de indfødte ofte snyder ved at stikke af med jernsømmene uden at levere grisene. De følgende dage byder imidlertid på flere afbrydelser af handlen, nye træfninger mellem europæerne og de indfødte, nye venskabsforhandlinger og atter andre skærmydsler, hvorunder flere indfødte bliver dræbt, bl.a. fordi de undervurderer faren ved de fremmedes skydevåben. Det bølger frem og tilbage i den første uges tid i sådanne gensidige udspil frem mod at etablere en kodificeret praksis for udveksling, som begge parter kan acceptere. Robertsons fortælling søger med stor omstændelighed at aflæse de indfødtes motiver, men er tydeligvis usikker og formår kun at udpege helt rudimentære træk som, at de indfødte er bange eller vrede, taknemmelige eller snu. Det er påfaldende, at etablering af markedet finder sted sideløbende med de krigeriske sammenstød, samt at Robertson beskriver de indfødte meget positivt som modige og i civiliseret forstand nysgerrige ligesom patagonierne, alt imens han sammen med de øvrige europæere søger at undertvinge dem med magt. Da de finder en ankerplads ved en ”fin” bugt med frisk vand og en ”fin” og dejlig brise, som bringer en ”fin” behagelig duft og anelser om krydderier oppe i bjergdalene, er beretningen imidlertid nået frem til et sted, som også er et retorisk sted, hvorfra de kuriøse iagttagelser igen kan begynde.

Med en kikkert udspionerer Robertson bl.a. de indfødtes mærkværdige adfærd over for det flag, som kaptajn Wallis på vegne af Det Britiske Imperium har rejst på stranden, og som han på glimrende vis kan beskrive – at de bringer offergaver til flagstanden, kaster sten mod den og endelig stjæler den – men ikke kan forstå. Ældre indfødte indbyder med utvetydige tegn og vendinger europæerne til at tage for sig af de smukkeste unge piger, der nogensinde er set, og indleder dermed en omfattende trafik, hvor sex byttes med søm. Landet byder på de lækreste frugter, og fra brødfrugttræet kan man ligefrem plukke alt det brød, man har brug for. Han noterer sig en bygning, der må være en slags sted for gudsyndelse, og fortæller en fin, lille galant historie om en smuk pige, der først ikke synes interesseret i den nævnte trafik, men ombestemmer sig efter at have modtaget mange gaver og endelig tager sømanden med til en lille

”Kaptajn Wallis på *the Dolphin* bliver angrebet af tahitianerne”. Fra *Relation des voyages entrepris par ordre de sa majesté britannique, actuellement regnante 1774*.

hytte inde i skoven, hvor de dog bliver overrasket af pigens ægtemand, inden det planlagte stævnemøde føres ud i livet. Til det kuriøse hører også den klassiske situation, hvor en indfødt, de kalder Jonathan, bliver indført i europæisk bordskik, brug af serviet, og hvordan man skåler ved at klinge glas mod glas. De viser ham et spejl og et miniatureportræt af en ung engelsk frue, som han vil kunne gå i seng med, hvis han tager med dem, og som betager ham meget. Da Wallis fortsat er dødssyg, er det Robertson, der må gå til middagsselskaber hos de indfødte, hvoraf et besøg hos en fornem og statelig kvinde, Purea, som englænderne anser for at være en dronning, får særskilt opmærksomhed. Visitten er en genvisit efter Pureas besøg ombord på *the Dolphin*, hvor Robertson afslutter en rundvisning med på Pureas anmodning at vise sit behårede bryst og lade hende mærke sine stærke lår, hvortil hun udråber ”Åh, Åh, Åh!” Ved

besøget hos Parea bliver hendes ”majestæt” da også jaloux, da Robertson fortaber sig i en af ”hoffets” smukke unge piger, hvis hud er langt finere og hvidere end hans egen.

Svarende til patagonieren på den anden side af Magellanstrædet og modsat de indifferente ildlændere inden i strædet er disse folk nysgerrige. Om en mand, der kommer ombord inden skibets afrejse, hedder det, at ”han var et fornuftigt og nysgerrigt menneske af den slags, der viste en omhyggelig interesse for alt omkring ham” (s. 233). En situation, som også kaptajn Wallis opholder sig længe ved i sin beretning, er en uplanlagt observation af en måneformørkelse, der pludselig bliver anledning til at fremvise en hel række mærkværdigheder: Måneformørkelsen som et ekstraordinært fænomen, der imidlertid ved hjælp af teleskopet kan tages i øjesyn og beskrives i sine nedskalerede proportioner som enhver anden mærkværdighed. Teleskopet selv, som tydeligvis for Robertson endnu bærer en aura af teknologisk vidunder, og som Parea naturligvis må vise sin allerstørste forbløffelse over for – alt sammen udført ligesom en fremvisning af mærkværdigheder blandt lærde curiosi i et af renæssancens raritetskabinetter.

Men som jeg skal vende tilbage til, er tilgangen ikke vilkårlig eller meningsløs: Ligesom når han som styrmand i en mindre båd sonderer farvandet og netværket af kanaler og fjorde i Magellanstrædet for at finde vej for det store skib, er hans sonderinger på Tahiti præcise og troværdige, måske netop fordi de ikke søger de store sammenhængende forståelser. Kuriøse iagttagelser af grise, deres vægt, udseende og størrelse leder ham til en hypotese om først grisenes oprindelse fra Kina og senere udvandring fra vest mod øst i Stillehavet og dernæst til, at det så også vil ”være fornuftigt at antage at disse folk kommer fra det samme verdenshjørne” (s. 179). Det samme resultat er man først nået frem til i de seneste års studier af den polynesiske spredning i Stillehavet netop på basis af genetisk materiale fra svin og efter 250 års intensiv forskning i det kontroversielle emne. Hans næse for det enestående og særegne i det hverdagslige fører ham tæt på både høj og lav, hvor han er parat til at klæde sig af og iføre sig indfødt klædedragt for at få stillet sin nysgerrighed. Og det, han ser og sanser, beskrives virkningsfuldt i beretningens nøgne prosa, om end på anden vis end hos en Milton eller Shakespeare.

George Robertson beskriver den 19. juni 1767 den første landkending som et syn af storslåede bjerge, hvis tinder er dækket af skyer, mens der på samme tid anes endnu flere bjergtoppe længere bagved. Det overbeviser ham om, at der er tale om en større ”landmasse”. Og da de opfyldte af glæde ”og de størst tænkelige håb” betragter denne store ”landmasse” i solnedgangen, er de overbeviste om, at det, de ser, er ”det længe eftertragtede sydlige kontinent, som der

ofte er blevet talt om, men aldrig er set af nogen europæer” (s.135). Da de den 27. juli 1767 bevæget tager afsked, og ”dronning” Purea græder af sorg, er det i overbevisningen om, at både europæere og indfødte vil længes efter hinanden, ja, at mange af søfolkene kunne tænke sig at blive på stedet i nogle år. Efter afrejsen sammenfattes resultatet da også som overordentlig positivt: Selvom det er svært at afgøre, hvilke kostbare krydderier de enestående dufte i brisen fra bjergene stammer fra, så er der ingen tvivl om, at King Georges Island, som de kalder øen, og ankerpladsen ved Matavaibugten vil være en perfekt base for koloniseringen af ”nabolandet”, det sydlige kontinent.

Rejseberetningen former dermed klart stedet og rummet inden for den matrice, som gennem århundreder er sat af forestillingen om Terra Australis, og som også var det vigtigste mål med missionen, selvom instruksens herom var hemmelig. Men beretningen er påfaldende inkonsekvent, når den konfigurerer dette rum. Den 17., 19. og 20. juni, altså inden de når frem til Tahiti, anføres i dagbogen en stigende sikkerhed om, at skibet nærmer sig Terra Australis, først aner de mod syd et land hyllet i tæt tåge, så ser de en række bjerge, og endelig er de ”fuldt overbeviste om, at det, de ser, er en del af Terra Australis.” Men Tahiti beskrives både som en del af dette kontinent, en halvø eller et forbjerg, og som en ø, ”denne ø”, ”King Georges Island” osv. Og Robertson er både helt sikker på, at Tahiti er dette længe efterstræbte sted, og viser samtidig både overraskelse og bedrøvelse over, at kaptajn Wallis efter afrejsen sætter kurs stik vest i stedet for mod syd, ”hvor vi håbede på at få vores kuriøse nysgerrighed tilfredsstillet ved synet af det sydlige kontinent, hvor jeg tror at der er stor sandsynlighed for at finde noget, der vil være af stor interesse for handel og kommers” (s. 233). Nu er det op til andre opdagelsesrejsende at udforske dette lovende kontinent, som *the Dolphin* altså efterlader i en bemærkelsesværdig status som både fundet og ikke fundet. Dermed er øen og stedet på en og samme tid lokaliseret på verdenskortet og fortsat destination for efterfølgende opdagelse, hvor instruksens til James Cooks senere ekspedition eksplicit adresserer Tahiti som stedet, hvorfra han skal foretage en observation af Venusformørkelsen, og hvorfra han videre mod syd skal opdage Terra Australis Incognita.

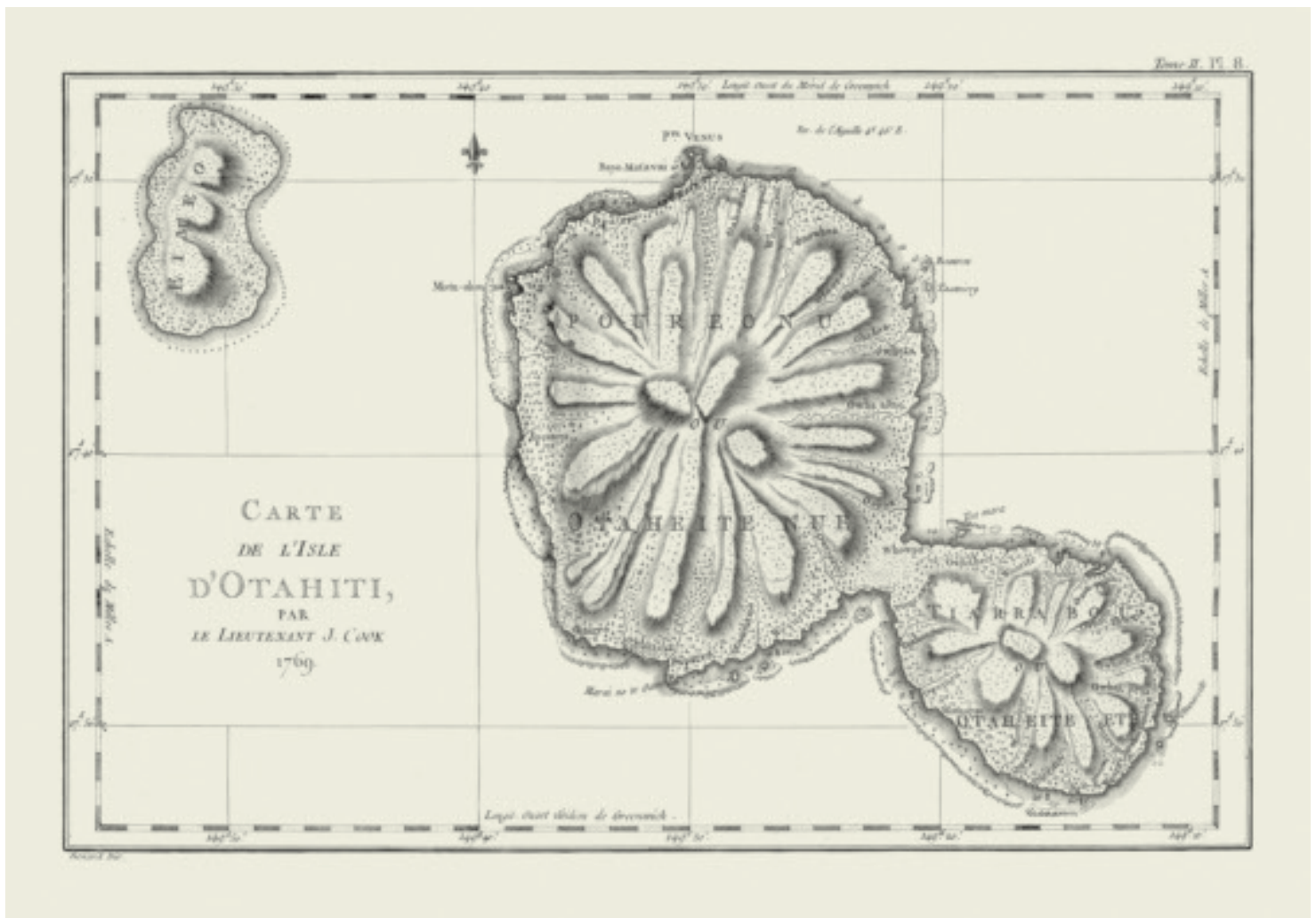
Ved siden af denne paradoksale lokalisering er den topografiske beskrivelse af Tahiti som nævnt organiseret som modsætning og retorisk antitese til sejladsen gennem Magellanstrædet. Ankomsten beskrives som fuldbyrdelsen af en længsel, som har fysisk grund i strædets geografi, mentale prøvelser og legemlige lidelser, afsavn og skørbug. Stedsbeskrivelsen er underlagt det, som er sammenfattet som ”skørbugsnostalgi”, dvs. en nødtvungen opfattelse af øen som et godt sted at være, hvor de syge helbredes, hvor dufte og synsindtryk kalder på betragtninger om mangfoldighed, naturrigdomme, og hvor ejendoms-

retten beskyttes, retfærdigheden hersker, og der gives adkomst til samkvem og kommers til alles bedste (s.161).

I den måde, beretningen fortælles på, finder vi en tilsvarende dobbelthed. Dagbogen er velskrevet, men uden kunstneriske ambitioner, uden ornament og stilistisk veltalshed, hvad der stemmer overens med det herskende kodeks for troværdighed i 1700-tallets rejseberetninger. Med hensyn til om dagbogen er redigeret eller ikke-redigeret, er den imidlertid inkonsekvent: På den ene side er den tydeligvis en dag til dag-beretning, en typisk logbog, uden de ekskursioner, som ellers er en obligatorisk konvention i rejsebeskrivelsen, med deres langstrakte eftertanker, udvidelser og digressioner, sammenligninger osv. På den anden side er der referencer (den 17. januar, 25. februar, 27. april, 27. juli), som kun kan have været indført efter ankomsten til London, ligesom der findes flere forudgreb til kommende begivenheder, som da Robertson i strædet anfører den gode nytte, som de har af de forsyninger, de bringer ombord under sejladserne på Stillehavet, indtil de finder de lykkelige øer og her skaffer sig et nyt forråd. Robertson har planer om at publicere sin dagbog, men gør det ikke, ligesom et løfte (s. 53) om at udføre en mere præcis sammenfatning til sidst ikke bliver indfriet. Måske redigerer han teksten på den lange hjemrejse, hvor der ikke er nyt at berette, da alt, hvad de finder, allerede er opdaget, og tilføjer enkelte bemærkninger under en renskrivning efter hjemkomsten. Måske skjuler han teksten, da alle dagbøger ifølge etableret praksis samles ind efter endt ekspedition for at kunne supplere Wallis' mere sparsomme beskrivelse i Royal Societys officielle udgivelse.

Men nærliggende er det også at se en sammenhæng mellem usikkerheden af rumlig art og usikkerheden af temporal art. George Robertson er en god iagttager af den fysiske omverden, som han lodder og navigerer i med sikkerhed og praktisk sans. Samtidig er hans iagttagelser i høj grad prædisponeret af især to meget stærke vilkår. Dels sætter den virkelige geofysiske verden den grundstruktur, der senere gentages i utallige beretninger, og som formes af først strædets labyrinthiske og uigennemsigtige indifferens, derefter det åbne Stillehav og så det tågede syn af bjergtoppe, der måske er en ø, en halvø eller et kontinent. Dels naturligvis de stærke forestillinger om Terra Australis Incognita, der gennem et par århundreder i geografisk filosofi, virkelige, fiktive og utopiske rejseberetninger har formet en så virkningsfuld forventning, at stedet *allerede* er fundet, inden skibet når frem. På den anden side erkender Robertson samtidig, at stedet *endnu ikke* er fundet eller opdaget, men må afvente efterfølgende ekspeditioner, selvom han har været så tæt på, at han har set det eller anet det. Tahiti – halvø, kontinent eller ø – er dermed allerede fra den første opdagelse lokaliseret i et *mellemlum*, der svarer til den retoriske struktur i op-

”Kort over Tahitiøen, udført af James Cook 1769.” Fra *Relation des voyages entrepris par ordre de sa majesté britannique, actuellement regnante* 1774. Bemærk lokaliseringen af Point Venus som øens nordligste punkt og vest herfor den berømte Matavaibugt. Kortet fremhæver Tahitis karakteristiske geografi med vulkanens utilgængelige højdepunkt i midten og frugtbare floddale, der stråler ud fra dette centrum. Set fra havet, da de første europæere fik landkending, var den højest beliggende del af øen typisk indhyllet i skyer og et slør af vanddamp, mens kun frugtbare kystegne var synlige. Landskabet var dermed både pittoresk, lokkende, sløret og ubestemt, hvad der medvirkede til, at øen senere blev ”hjørnesten i den romantiske bevægelse”. Robertsons beretning angiver både Tahiti som en ø, en halvø og det legendariske ukendte kontinent, Terra Australis Incognita, hvis velduft frister til at gå på opdagelse og kolonisering i dets ubeskrevne indre. Kaptejn Wallis beslutter sig imidlertid for ikke at forfølge spørgsmålet ved at sejle rundt om øen, halvøen eller kontinentet, mens James Cook naturligvis maner alle vidtløftigheder i jorden ved at sejle rundt om og indtegne Tahiti på verdenskortet som ikke blot en ø, men som kvintessensen af alle øer.

